

14. Проект Закону України «Про муніципальну варту» станом на 07.02.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55192 (дата звернення: 17.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 343.121.5(477)

КИРИЛО СЕРГІЙОВИЧ ЩЕРБИНСЬКИЙ,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Удосконалення діяльності державних і недержавних суб'єктів профілактики злочинності неповнолітніх передбачає вивчення досвіду зарубіжних правоохоронних структур. Практика показує, що в багатьох державах досить ефективно використовуються найрізноманітніші форми і методи профілактичної роботи з неповнолітніми.

Розглянемо більш докладно діяльність органів поліції щодо попередження злочинів неповнолітніх за кордоном.

Заслуговує на увагу програма правового виховання, розроблена правоохоронними органами штату Флорида і введена в більшості державних і приватних шкіл. Програма, призначена для учнів 7-8 класів, її завданням є знайомство неповнолітніх з існуючою в суспільстві системою цінностей, основами кримінального права і обов'язками громадянина, а також формування уявлення про те, що чекає на порушників правопорядку.

За допомогою зручної для сприйняття запитань-відповідей форми програма знайомить учнів з законами, що стосуються таких правопорушень, як мародерство, бродяжництво, порушення права володіння, вандалізм, чинення опору при арешті, незаконне володіння та поведіння зі зброєю, магазинні крадіжки, автокрадіжки, побиття, підпал, алкогольне сп'яніння, незаконне вживання наркотиків і вбивство. В окремих розділах розглядаються наслідки злочинної діяльності, а також необхідність для суспільства законів і правоохоронних органів, які здійснюють контроль за їх виконанням.

В управлінні поліції Лос-Анджелеса (США) проведено незвичайний експеримент – на практиці випробувана ефективність програми з профілактики злочинності серед підлітків з відвідуванням виправних установ.

Мета цієї програми полягала в психологічному впливі на підлітків, ще не здійснювали злочинів, але перебувають на обліку в поліції за схильність до правопорушень, зловживання наркотиками тощо.

Батьки підлітків знайомилися з метою і змістом програми і давали письмову згоду на участь в ній дитини. По завершенні програми проводилася повторна бесіда, в ході якої вони дізнавалися про враження, винесених дитиною з відвідин установ, передбачених програмою, і про рекомендовані методи педагогічного впливу на підлітка з метою його перевиховання.

У першому пункті програми передбачалося відвідування поліцейської дільниці, де підліток безпосередньо спостерігав за представниками злочинного середовища, стикався зі своїми однолітками, заарештованими за різні злочини, в тому числі за зловживання наркотиками. Потім співробітник поліції вів підлітка в центр з лікування неповнолітніх наркоманів для ознайомлення з методами лікування, а також суворим режимом утримання хворих. Далі слідувала «екскурсія» в виправний центр для підлітків, де утримуються злочинці у віці від 14 до 20 років, які очікують суду. Підлітка проводили через приймальне відділення, камери попереднього ув'язнення, тюремний двір, знайомили з умовами життя і правилами поведінки осіб, які там утримуються. У супроводі свого «опікуна» (поліцейського) підліток відвідував в'язницю для неповнолітніх злочинців, а також морг [1, с. 181–184].

Повчальний досвід поліції з профілактики підліткової злочинності в Німеччині.

Стратегія боротьби зі злочинністю неповнолітніх в Німеччині будується на основі наступних положень:

– схильність підлітків до вчинення протизаконних дій у багатьох випадках зникає без будь-якого зовнішнього впливу після завершення процесу становлення особистості:

– репресивні заходи з боку державних установ часто призводять до негативних наслідків.

На території Північної Рейн-Вестфалії у всіх великих управліннях поліції були створені спеціальні комісаріати з розслідування злочинів, пов'язаних з наркотиками, сексуальних злочинів, справ про зниклих безвісти особах, з також правопорушень, скоєних неповнолітніми. Комісаріатам був переданий розбір саме тих справ, в яких частіше за інших в ролі винних, жертв або свідків виступають підлітки. Контроль і загальна координація роботи з підлітками здійснюються керівництвом управління поліції. В інформаційній системі управління кримінальної поліції створено спеціальний масив даних про правопорушення, вчинені неповнолітніми. На основі даних, що до нього входять, проводиться аналіз причин і характерних особливостей розвитку злочинності серед підлітків. Результати таких досліджень використовуються під час навчання, підготовки та перепідготовки співробітників поліції.

У Баварії немає єдиної форми організації роботи поліції з правопорушниками-підлітками, хоча в штаті мюнхенської поліції є спеціальні співробітники, що займаються профілактикою злочинності серед неповнолітніх.

На території міста Бремен в рамках кримінальної та охоронної поліції діють спеціальні служби, що у справах неповнолітніх. Функції цих служб чітко розмежовані. Спеціальні служби охоронної поліції займаються профілактикою злочинності серед неповнолітніх, з кримінальної поліції – розслідуванням правопорушень, вчинених дітьми і підлітками.

У поліції міста Гамбург використовується аналогічний принцип організації роботи з неповнолітніми правопорушниками. Єдиною особливістю є те, що в апараті кримінальної поліції, створена спеціальна служба, що займається розслідуванням тільки насильницьких злочинів, скоєних підлітками та молоддю.

В організації структури поліції землі Гессен відсутні спеціальні служби у справах неповнолітніх правопорушників. Основна увага тут приділяється підготовці і використанню спеціальних співробітників поліції, які в складі комісаріатів займаються розслідуванням правопорушень, скоєних підлітками. У найближчі роки планується створити для цього спеціальні групи дізнання та комісаріати.

У Нижній Саксонії поліція при розслідуванні справ про правопорушення неповнолітніх працює в тісному контакті з іншими соціальними службами. Така співпраця передбачає чітке розмежування функцій поліції і обов'язків відповідних соціальних служб. Для цього при земельному відомстві кримінальної поліції і деяких поліцейських ділянках введена нова посада – уповноважений по вирішенню питань, пов'язаних з правопорушеннями неповнолітніх.

Аналогічні структури діють і в межах землі Рейнланд-Пфальц.

Не менш цікавим є досвід роботи поліції і в інших європейських країнах.

У 1971 р МВС Великобританії направило всім начальникам поліції циркулярний лист, в якому рекомендувалося створити при поліцейських управліннях відділи (відділення) по залученню громадськості. Штати таких відділів (відділень) повинні складати 2 % поліцейських сил.

У загальні обов'язки цих відділів (відділень) входять: дії по залученню громадськості та батьків для здійснення контролю за поведінкою і вихованням дітей; встановлення зв'язків з молоддю, асоціаціями квартиронаймачів, церквою і іншими організаціями; проведення бесід в школах; проведення роз'яснювальної роботи з неповнолітніми та іншим населенням про функції та завдання поліції, ознайомлення з її діяльністю; підбір поліцейських кадрів, залучення до роботи в поліції молоді, налагодження роботи «спеціальних поліцейських сил» по залученню громадськості та неповнолітніх до попередження правопорушень.

У поліцейських префектурах департаментів Франції засновані підрозділи з попередження дитячої та молодіжної злочинності та координації дій всіх служб в області соціальної превенції, що знаходяться під контролем префекта поліції і сил національної жандармерії.

Варто згадати і досвід Японії, де з 1980 року функціонує сім центрів у справах неповнолітніх, що знаходяться у веденні головного поліцейського управління. Аналогічні центри створюються також під егідою поліцейських органів префектур і муніципалітетів. Крім того, в 1978 р в країні було створено 548 центрів у справах неповнолітніх в містах, населених пунктах і селах [2, с. 188–189].

Висновок. Аналіз практики діяльності спеціалізованих суб'єктів, функціонально призначених здійснювати профілактику правопорушень неповнолітніх за кордоном, дозволяє виділити три основні напрями цієї роботи:

– *перший напрям* – це створення правового поля для діяльності інституту ювенальної превенції, впровадження новітніх соціальних технологій, соціально-правових конструкцій і недержавних структур. Причому в значній кількості країн Заходу цей інститут введений досить давно і за багато років свого існування довів не тільки свою життєздатність, але і безумовну необхідність;

– другий напрям пов'язаний зі створенням спеціалізованих судів, які відіграють в системі профілактики правопорушень неповнолітніх основну організуючу і координуючу роль, що є ядром ювенальної превенції.

Список бібліографічних посилань

1. Бакаев А. Л. Система профілактики правонарушень невершеннолетних. М., 2004. С. 181–164.
2. Гусейнов А. Б. Профілактика правонарушений несовершеннолетних за рубежом. *Теория и практика общественного развития*. 2010. № 3. С. 186–189.

Одержано 26.03.2019

УДК 340.132.1

АНАТОЛІЙ МАТВІЙОВИЧ ШУЛЬГА,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-7634-3665>

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОВЕДІНКИ РОБОТА І ЛЮДИНИ: ПЕРВИННІ ЮРИДИЧНІ ТЕРМІНОПОНЯТТЯ

Існування *робототехніки* припускає, що вирішення правозастосовчої проблеми встановлення суб'єкта юридичної відповідальності залежить від наявності або відсутності зв'язку *дій робота і дій людини*. У даному плані важливо розрізнявати: 1) *неавтономні роботи* (далі – НР); 2) *автономні роботи* (далі – АР); 3) *гібридні роботи* (функціонують як НР, або як АР).

Поведінковою одиницею зовнішнього виразу функціонування НР є «роботодія людини-оператора». Поведінковою одиницею зовнішнього виразу функціонування АР є «автономна роботодія». Впровадження у науковий обіг понять *роботодія людини-оператора* і *автономна роботодія* («автономна машинодія») є доцільним з точки зору необхідності розрізнення, розмежування *дій людини і дій АР*, оскільки традиційно в юриспруденції «дія» являє собою зовнішній прояв свідомості і волі людини (поняттям «діяння» охоплюються такі форми поведінки як «дія» і «бездіяльність»). *Роботодія людини-оператора* – це елемент (стадія, частина) юридично значущої дії (поведінки) людини, прямий прояв її свідомості і волі в поведінці керованого нею НР. *Роботодія людини-оператора* – це *дія людини як юридичний факт*. *Роботодія людини-оператора* – це *дія НР, спричинена дією людини-оператора*. Прикладом роботодії людини-оператора може бути керування польотом дрону, облаштованого відеокамерою з метою отримання певного відеозапису. В сучасних умовах зазначеного роду дії часто-густо демонструє *злочинна діяльність*, зокрема, – терористична. Так, в РФ «бандити готували теракти... з застосуванням дронів» [1]. Загалом на сьогодні у терористичній діяльності використовуються малорозмірні безпілотні літальні апарати (літакового, вертолітного типу) не тільки для розвідки, але і як зброю, знаряддя завдання шкоди, для здійснення суто бойової ударної дії (приклад: спроба атакувати російські військові об'єкти в Сирії 6.01.2018 р.) [2].

Автономна роботодія – це відносно самостійна юридично значуща дія АР, котра не є прямим поведінковим проявом свідомості і волі людини. Автономна роботодія не є дією людини як юридичним фактом. Автономна роботодія як юридичний факт являє собою є відносно самостійний зовнішній прояв функціонування *штучного інтелекту* (програмного забезпечення) АР. За правовою кваліфікацією роботодія людини-оператора, як і автономна роботодія може бути *правомірною* або *протиправною*. У зв'язку з чим доцільно також розрізнявати *військово-бойові АР* і *цивільні АР* (промислові, сервісні, медичні АР тощо). На відміну від військово-бойових, цивільні АР не призначені для *правомірного завдання шкоди*. Спричинена АР «шкода» в її юридичному розумінні – це «майнова шкода», «моральна шкода», «тілесне ушкодження», «захворювання», «смерть» тощо. З огляду на «бойові роботи і закони війни» і досвід «війни в Афганістані та Іраку» [3], відповідні *факти військової практики* свідчать, що проблема правомірності («законності») і протиправності («протизаконності») дій *військово-бойових АР* на сьогодні знаходиться у стані її перманентної актуалізації. Приміром, першим варіантом першого у світі багатофункціонального бойового робота «Gladiator» дистанційно керує *оператор* за допомогою контролера PlayStation,